

ЛОГІКО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ

проблеми якісної професійної підготовки

майбутніх соціальних педагогів

ПАВЛИК Н. П.

УДК 37.013.42

СУЧАСНА система реформування сфери професійної підготовки майбутніх фахівців визначається низкою чинників: посиленням вимог до якості підготовки майбутніх фахівців, розвитком сучасних теорій і технологій діяльності в соціальній сфері, актуалізацією потреби формування фахівців відповідно до вимог інформаційно-технологічного суспільства, дотриманням вимог Болонського процесу тощо. Виконання зазначених передумов вимагає розробки технологічного процесу контролю якості за підготовкою майбутніх соціальних педагогів, одним з таких сучасних технологічних інструментів постає логіко-структурний підхід до аналізу проблеми підвищення ефективності професійної підготовки в умовах ВНЗ.

Методологічне, теоретичне та методичне підґрунтя використання логіко-структурного аналізу як частини логіко-структурного підходу розкрито в працях С. Готіна, В. Калоші, В. Познякова, а також висвітлено в програмах роботи таких міжнародних і європейських організацій: Темпус (Цілеспрямована розробка й менеджмент проектів), Європейський Союз (Логіко-структурний підхід та його застосування для аналізу й планування діяльності), Міжнародний Інститут Розвитку «ЕкоПро», Програма розвитку ООН та ін.

Використання логіко-структурного підходу для аналізу й планування вирішення актуальних проблем освіти й науки представлено в роботах Л. Боброва, І. Медянкиної, Н. Нікітіної та ін.

Однак процес підвищення якості профе-

сійної підготовки майбутніх соціальних педагогів ще не був предметом логіко-структурного аналізу. Тому завданнями нашої статті є аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, виявлення причинно-наслідкових зв'язків між чинниками недостатнього рівня професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах ВНЗ, формулювання перспектив, цілей і змісту підвищення якості вищої освіти.

Теорія та методика застосування логіко-структурного підходу була розроблена порівняно нещодавно (1960-ті рр.), однак швидко набула поширення в практиці діяльності різних міжнародних організацій – Євросоюз, ООН, Світовий банк, Дитячий фонд ООН ЮНІСЕФ, Агентство міжнародного розвитку США USAID, програма Європейського Союзу TACIS, Німецьке товариство технічного співробітництва GTZ, Шведське агентство з міжнародного розвитку SIDA та ін., оскільки запропонувала чіткі кроки аналізу проблеми, побудови цілей, планування процесу змін для покращення об'єкта перетворення та систему чіткого моніторингу за результативністю процесу. У літературі застосовують інші синонімічні позначення логіко-структурного підходу, зокрема: LFA (Logical Framework Approach), цілеспрямоване планування, проектне планування.

Логіко-структурний підхід – це методика планування, виконання й оцінки програм та проектів, що містить аналіз проблем, завдань, стратегії, побудову логіко-структурної матриці та складання розкладу заходів та графіка використання ресурсів [5].

Логіко-структурний підхід – це інструмент для планування й упровадження різноманітних інноваційних процесів з метою визначення рівнів релевантності, реалістичності та стійкості їх упровадження.

Основними перевагами логіко-структурного підходу як технології вирішення соціальних проблем та управління проектами вважаємо:

- чітке визначення цілей, завдань та змісту перетворювальної діяльності (для цілепокладання використана методика SMART, де вимоги до цілей і завдань характеризують специфічністю, конкретністю, вимірністю, досяжністю, реалістичністю, прив'язаністю в часі);
- різнобічний аналіз соціальної проблеми (умов реалізації, інтересів зацікавлених сторін, ресурсів, ризиків, гіпотез);
- визначення та застосування системи кількісних і якісних показників перетворювальної діяльності;
- чіткий розподіл обов'язків та відповідальності учасників і виконавців завдань;
- виявлення ключових елементів діяльності та встановлення зв'язку між ними;
- перенесення уваги, коли оцінюють діяльність, з питання «Хто винний?» на питання «Який найбільш реалістичний курс подальшої діяльності?» [4].

Алгоритм використання логіко-структурного підходу передбачає реалізацію дослідником 9 взаємозумовлених кроків: аналіз контексту/зовнішніх умов, аналіз зацікавлених сторін, проблемний аналіз, аналіз цілей, план дій, ресурси, індикатори, аналіз ризиків, припущення [1; 2; 3].

Упровадження в освітні процеси інновацій вимагає від дослідника виконання двох етапів: етапу аналізу (перші чотири кроки алгоритму) та етапу планування (наступні п'ять кроків). Завданнями аналітичного етапу є вивчення та оцінка наявної ситуації, що потребує вирішення, визначення ключових проблем та причинно-наслідкових зв'язків між ними, виявлення зацікавлених сторін змін (перетворень) та учасників процесу перетворення, формулювання цілей інноваційних процесів та шляхів їх досягнення. Етап планування спрямований на вирішення завдань структурування та технологізації процесів змін, визначення їх змісту, послідовності, тривалості, характеристики необхідних ресурсів, виділення індикаторів моніторингу та оцінки успішності інновацій, розподілу відповідальності суб'єктів перетворення.

Представимо результати аналітичного етапу застосування логіко-структурного підходу до проблеми якості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах ВНЗ (тобто логіко-структурний аналіз).

Логіко-структурний аналіз являє собою структуроване дослідження негативних чинників актуальної ситуації. Його проводять з метою встановлення між ними причинно-наслідкових зв'язків («дерево проблем») та подальшого визначення цілей і заходів діяльності (побудовою «дерева цілей»).

Для алгоритму побудови «дерева проблем» характерні послідовні виконання таких кроків:

1. *Визначення стартової (центральної) проблеми, на розв'язання якої спрямована перетворювальна діяльність:* здійснюється методом мозкового штурму, шляхом обговорення комплексу ключових проблем досліджуваної ситуації; формулюється як негативне твердження; містить опис негативної ситуації та цільової групи (бенефіціарів). У контексті нашого дослідження провідною проблемою постає «Недостатній рівень професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів» (див. рис. 1.).

2. *Визначення причин стартової проблеми:* для цього бажано залучити всі категорії зацікавлених сторін проекту/діяльності (осіб, які приймають рішення, виконавців проекту, бенефіціарів проекту, фінансистів, агентів прямого чи опосередкованого впливу на заплановану діяльність). Так, розробляючи діяльність, спрямовану на підвищення якості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, для визначення кореневих причин доцільно сформувати групу «експертів» (до 15 осіб): студентів спеціальності «Соціальна педагогіка», викладачів загальних і спеціальних дисциплін, працедавців – директорів шкіл та працівників відділів освіти, соціальних партнерів – представників соціальних служб і відділів соціального захисту населення, адміністрацію факультету/університету. Залучення різних категорій «експертів» до виявлення причин проблеми дозволить розглянути її комплексно. Обговорення причин може відбуватися методами фокус-групи або моз-

кового штурму; для візуалізації причини краще фіксувати на окремих картках.

3. Упорядкування причин стартової проблеми шляхом систематизації, побудови ієрархії та причинно-наслідкових зв'язків, групування причин, виявлення «кластерів причин» – кореневих проблем, пов'язаних між собою та об'єднаних спільними витокami. Так, на рис. 1, де представлено причинно-наслідкові зв'язки між чинниками недостатнього рівня професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах ВНЗ, нами виявлено три кластери кореневих причин проблеми – психологічний (низький рівень навчальної мотивації студентів, зумовлений неврахуванням вікових/соціальних особливостей сучасної молоді, відсутністю перспектив навчання), навчально-методичний або педагогічний (за-

тереотизованість освітнього процесу, повторення змісту освіти в різних навчальних курсах), ресурсний (незадовільна матеріально-технічна база, застарілість засобів навчання).

4. Виявлення та впорядкування наслідків центральної проблеми (за аналогією до пунктів представленого 2 – 3 алгоритму). У досліджуваній нами ситуації можна побачити два кластери наслідків – ми умовно поділили їх на суб'єктивні (тобто наслідки для суб'єктів професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів – наприклад, некомпетентність фахівців, безробіття, професійне вигорання, відчай, невдоволення) та об'єктивні (наслідки більш високого порядку – на рівні університету, спеціальності, як-от падіння престижу ВНЗ, спеціальності «Соціальна педагогіка»).

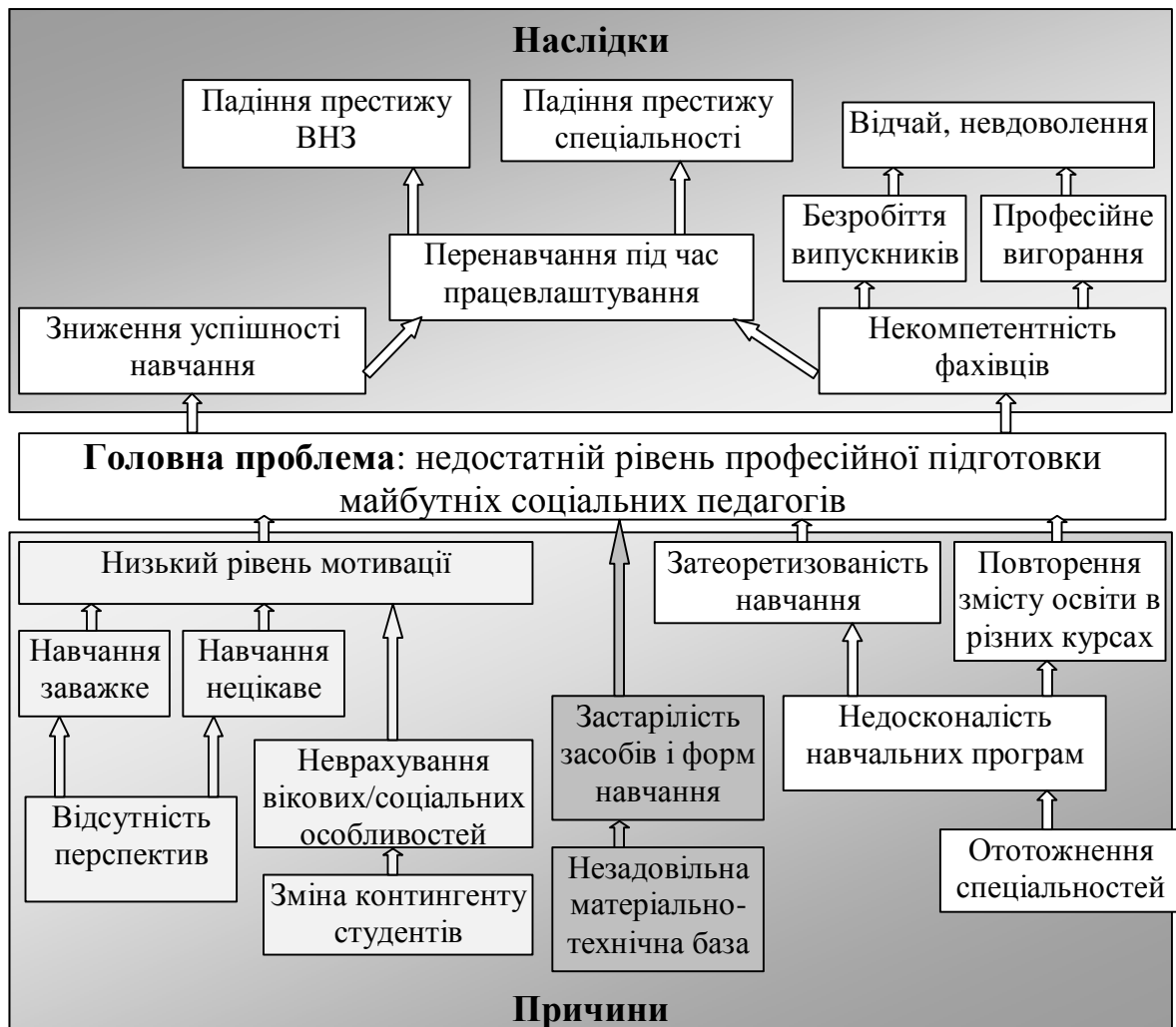

Рис. 1. Причинно-наслідкові зв'язки між чинниками недостатнього рівня професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах ВНЗ («дерево проблем»)

5. Побудова «дерева проблем» – візуалізація причинно-наслідкових зв'язків досліджуваного процесу/явища (приклад – на рис. 1.), що дозволяє визначити проблемну галузь проекту/діяльності. Усі причини та наслідки сформульовані як негативні твердження (проблеми). Ступінь глибини аналізу визначається межами компетентності учасників обговорення (зацікавлених сторін), тобто проведення логіко-структурного аналізу проблеми дозволяє знайти відповіді на запитання: Чію проблему розв'язують?, У чому сутність проблеми?, Які чинники спричиняють проблему?, Які наслідки відсутності вирішення проблеми?

Цінність розробленого «дерева проблем» визначається в можливості на його основі сформулювати цілі, завдання та перспективи підвищення ефективності діяльності в досліджуваній сфері, поглибленні розуміння заходів та ресурсів, необхідних для вирішення центральної проблеми, тобто діяльність, спрямована на ліквідацію лише стартової (центральної) проблеми, може бути неефективною внаслідок продовження впливу сукупності кореневих причин-проблем. І навпаки, діяльність з вирішення кореневих причин приведе до розв'язання центральної проблеми та дозволить видозмінити наслідки від її існування. Метафорою до представлених тверджень може служити справжнє дерево, без впливу на корені якого важко змінити стовбур і крону.

Таким чином, необхідність проведення логіко-структурного аналізу за представленим алгоритмом визначається труднощами розв'язання проблеми в перспективі (тобто більшість запропонованих у науковій літературі розв'язань проблеми підвищення якості майбутніх фахівців, зокрема соціальних педагогів, не має універсального характеру, а тому не дає гарантованого зростання рівня профе-

сійної підготовки). Проведення логіко-структурного аналізу дає змогу врахувати всі чинники впливу на проблему та сформулювати адекватну систему заходів з реалізації мети дослідження.

Результати виявлення причинно-наслідкових зв'язків досліджуваної проблеми та побудови «дерева цілей» (див. рис. 2.) дозволяють чітко визначити цілі та завдання подальшої перетворювальної діяльності, яка буде ефективною, доцільною та перспективною.

Взаємозв'язок дерева проблем і дерева цілей визначається залежністю: досліджувана (стартова або ключова) проблема переорієнтовується в основну мету перетворювальної діяльності (проекту); наслідки досліджуваної проблеми – у перспективні цілі діяльності (такі, що будуть опосередковано досягнуті через досить тривалий час – 5 – 10 років і результати яких визначаються як більш тривкі, сталі); причини досліджуваної проблеми – у дії (заходи), що мають короткотермінові результати й виконання яких можна відстежити одразу, тобто «дерево цілей» постає позитивним відображенням побудованого «дерева проблем».

Планування заходів з подолання проблеми ґрунтується на системі результатів, розміщених на рис. 2 нижче мети перетворювальної діяльності. Так, досягнення результату «Рационалізація змісту професійної освіти майбутніх соціальних педагогів» потребує здійснення системи заходів: аналіз планів і навчальних програм підготовки соціальних педагогів, аналіз освітніх стандартів (ОКХ і ОПП), порівняння навчальних програм з вимогами до підготовки фахівців, визначення невідповідності, розробка плану з їх усунення, моніторинг якості навчально-методичного забезпечення.

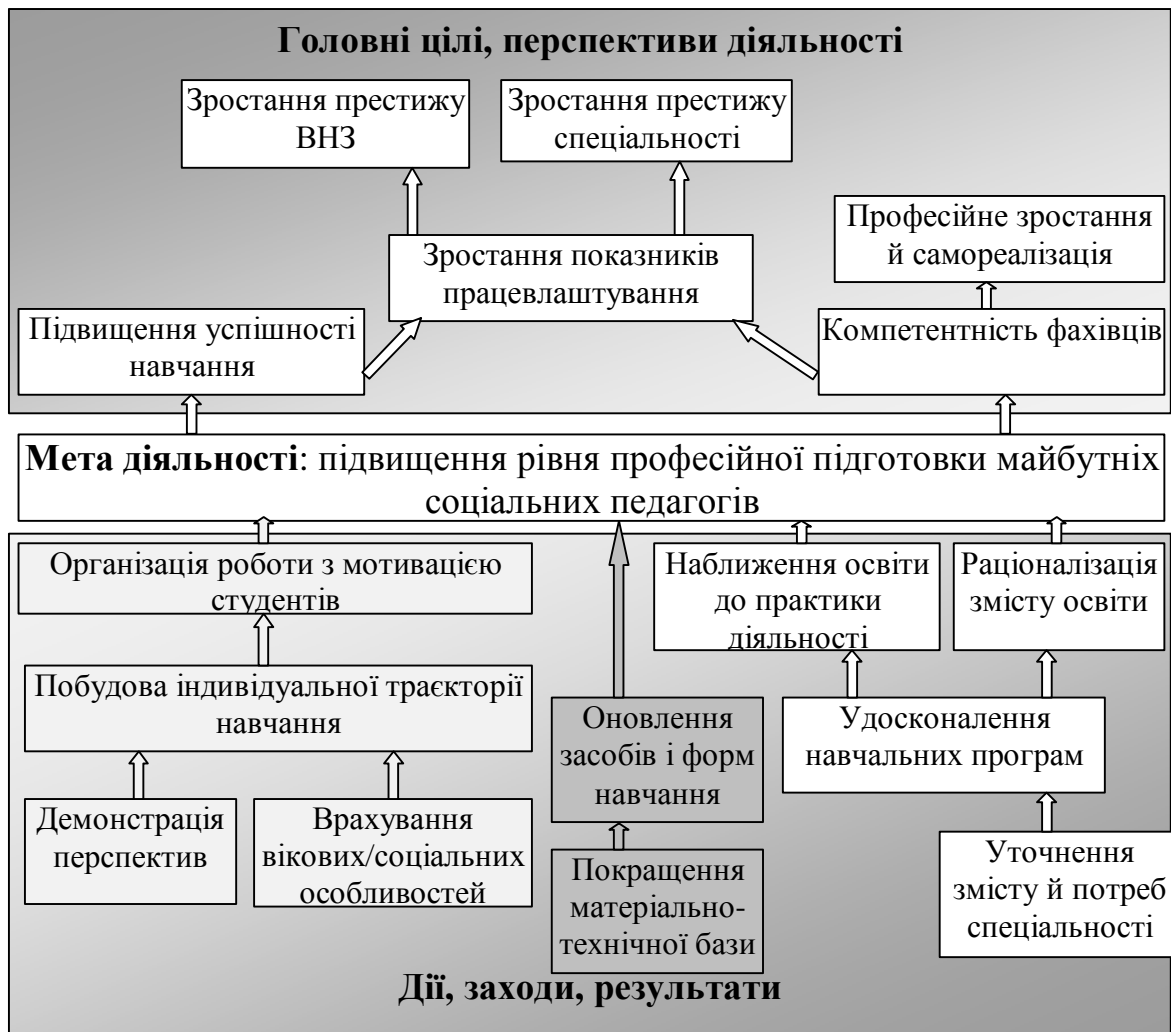

Рис. 2. Аналіз цілей діяльності з підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів («дерево цілей»)

Представлений логіко-структурний аналіз проблеми низького рівня професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів дозволяє виділити провідну мету перетворювальної діяльності: підвищення рівня професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів (див. рис. 2.), досягнення цієї мети дозволить у майбутньому сприяти професійній самореалізації випускників, знизити рівень безробіття, підвищити престиж спеціальності «Соціальна педагогіка» та ВНЗ. Досягнення представленої мети можливе шляхом планування, організації та виконання діяльності в трьох визначених напрямках: психологічному, педагогічному (навчально-методичному) та матеріально-технічному.

Таким чином, охарактеризований алго-

ритм логіко-структурного аналізу проблеми дозволяє раціоналізувати процес пошуку засобів вирішення досліджуваної ситуації, розробити реальну й ефективну технологію/методику подолання негативної ситуації.

Проведений аналіз проблеми недостатнього рівня професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах ВНЗ дозволив визначити причинно-наслідкові зв'язки між чинниками, що впливають на проблему, і розробити мету, перспективні цілі, результати та заходи, спрямовані на подолання визначеної центральної проблеми.

Представлений у роботі логіко-структурний процес доцільно використовувати в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у різних напрямках, а саме

під час вивчення курсу «Методологія соціально-педагогічних досліджень», розробки соціальних проектів і програм, навчально-методичного інструментарію до дисциплін, під час планування виховної та управлінської діяльності на факультеті та у ВНЗ.

Перспективним напрямком подальшої роботи вважаємо експериментальну перевірку запропонованих інструментів підвищення якості освіти соціальних педагогів в умовах ВНЗ, проектування методології логіко-структурного аналізу на досягнення цілей вищої школи – формування професійної, соціальної, особистісної компетентностей випускників; поширення досвіду застосування цілеспрямованого планування серед громадських та державних освітніх і соціальних організацій.

Література

1. **Готин С. В.** Логико-структурный подход и его применение для анализа и планирования деятельности / С. В. Готин, В. П. Калоша. – М. : ООО «Вариант», 2007. — 118 с.

2. **Дистанционный семинар-тренинг «Разработка проектов и заявок на гранты. Фандрайзинг»** : электронный ресурс // Международный Институт Развития «ЭкоПро», Школа Естественного Развития Потенциала (ШЕРП). – Режим доступа : <http://esopro.karelia.ru>.

3. **Никитина Н. Ш.** Методика проектирования системы менеджмента качества образования в вузе на основе логико-структурного подхода / Н. Ш. Никитина // Университетское управление: практика и анализ. – 2003. – № 2 (25). – С. 70 – 78.

4. **Позняков В. В.** Логико-структурный подход в Управлении проектами : Электронный ресурс / В. В. Позняков. – Режим доступа : Team.ru.

5. **Пособие Темпус.** Целенаправленная разработка и менеджмент проектов. European Training Foundation – ITAD – European Commission : Электронный ресурс. — 2002. — Режим доступа : <http://www.etf.eu.int>.

* * *

Павлик Н. П. Логико-структурный анализ проблемы качественной профессиональной подготовки будущих социальных педагогов

У статті представлено результати теоретичного аналізу літератури з проблеми застосування логіко-структурного підходу для розв'язання соціально-педагогічних проблем, розкрито алгоритм проведення логіко-структурного аналізу, побудовано «дерево проблем» і «дерево цілей» для підвищення рівня професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: логіко-структурний підхід, професійна підготовка, соціальний педагог, навчальний план і програма, державний стандарт.

Павлик Н. П. Логико-структурный анализ проблемы качественной профессиональной подготовки будущих социальных педагогов

В статье представлены результаты теоретического анализа литературы по проблеме применения логико-структурного подхода для решения социально-педагогических проблем, раскрыт алгоритм проведения логико-структурного анализа, построено «дерево проблем» и «дерево целей» для повышения уровня профессиональной подготовки будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: логико-структурный подход, профессиональная подготовка, социальный педагог, учебный план и программа, государственный стандарт.

Pavlyk N. P. Logical And Structural Analysis of Prospective Social Pedagogues' Quality Professional Training

The article provides the results of the theoretical analysis of scientific literature on the problem of application of logical and structural approach to resolving social and pedagogical problems. The algorithm of conducting the logical and structural analysis is described. The problem tree and goal tree for improving professional training of prospective social pedagogues have been constructed.

Key words: logical and structural approach, professional training, social pedagogue, curriculum and syllabus, state standard.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2012 р.

Прийнято до друку 30.03.2012 р.